

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Андрущенко Людмила Анатоліївна

**САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
У ПРОЦЕСІ ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор педагогічних наук, професор **Бялик
Оксана Василівна**

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи УДПУ імені Павла Тичини
Білецька Ірина Олександрівна

Захист відбудеться *18.05.2022 р. о 9.00 год.* на засіданні ЕК кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього
менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	3
1.1. Сутність феномена «самореалізація особистості»	8
1.2. Роль дозвіллевої діяльності студентів закладів вищої освіти у їх самореалізації	24
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	40
2.1. Сучасний стан самореалізації студентів закладів вищої освіти в процесі дозвіллевої діяльності	40
2.2. Ефективні шляхи самореалізації студентів закладів вищої освіти в процесі дозвіллевої діяльності	51
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи	69
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	85

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Орієнтація українського суспільства на поглиблення гуманізації, демократизації, підвищення значущості громадянської культури й морального оздоровлення посилює вимоги до різних соціальних інституцій, зокрема освітніх, у створенні умов для самореалізації особистості в інформаційному світовому просторі.

У сучасних умовах зростає соціальний запит на людину з креативним мисленням, здатну до швидкої адаптації в умовах технічного прогресу, гнучкості в розв'язанні життєвих проблем, продукуванні ідей інноваційної спрямованості, переорієнтації власного мислення на усвідомлення нових вимог у життєвому самовизначенні.

Нормативні документи освітнього простору України (Закон України «Про вищу освіту», Концепція педагогічної освіти, Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» та ін.) спрямовують увагу науковців та педагогічного загалу на всі провідні орієнтири вищої педагогічної освіти.

Самореалізація – одна зі значущих соціально активних потреб людини, яка прагне сповна використати свої таланти, здібності, особистісний потенціал і, таким чином, усвідомити сенс життя, пізнати сутність власного «Я». Завдяки процесу самореалізації особистість навчається обирати мету, проектувати способи її досягнення, що може визначити життєвий шлях. Самореалізація сприяє духовному зростанню, забезпечує розвиток таких якостей, як працелюбність, наполегливість, рішучість, відповідальність, креативність тощо. Розв'язання проблеми самореалізації особистості сповна забезпечить її успішність, мобільність, динамічність, здатність до сприйняття інновацій, що є показником соціальної зрілості.

Задовольняючи потребу самореалізації через різноманітні види діяльності, особистість реалізує власну життєву мету, знаходить своє місце в системі суспільних зв'язків та відносин і стає тим, ким вона може і повинна стати відповідно до своїх можливостей. Сформованість потреби в самореалізації студентської молоді забезпечить успіх не лише в особистому житті, а й професійній діяльності, що й визначить сенс її буття.

Актуальність досліджуваної проблематики визначена вимогами Закону України «Про вищу освіту», Концепції національного виховання студентської молоді, Положення про студентське самоврядування та інших нормативних документів щодо реформування вищої освіти.

Саме студентський вік є сензитивним періодом для самореалізації особистості в дозвілєвій діяльності. Це обумовлено їхніми віковими особливостями: інтенсивним розвитком самосвідомості, світогляду, зіставленням себе з ідеалом, прагненням до самоствердження, незалежності, оригінальності, інтенсивними пошуками власного покликання, переходом від романтичних уявлень про життя до реальної дійсності. Студенти прагнуть до професійного самовизначення, працевлаштування, створення сім'ї тощо.

Особливості цього вікового періоду визначено нинішніми соціальними

умовами, в яких відбувається переоцінка цінностей, творення нового соціального досвіду, що зумовлює суперечливі тенденції в самосвідомості та поведінці студента. Для багатьох студентів основними цінностями є «знайти себе в житті», «бути людиною», досягти матеріального достатку тощо.

Самореалізація особистості може ефективно відбуватися у дозвілєвій діяльності, оскільки вона забезпечує умови для найбільш повної реалізації потенційних можливостей молодій людині. Адже цей вид діяльності будується на засадах добровільності, свободи вибору, нерегламентованості, демократичності, творчості та можливості об'єднувати різні види освітньої, соціальної активності студентів, що і є передумовою здійснення самореалізації. У дозвілєвій діяльності наявні всі можливості для здійснення власного вільного вибору, що є важливим для еволюції особистості, постійного руху вперед. Водночас дозвілля містить широкий арсенал засобів, котрі забезпечують цей процес.

Варто зауважити, що в умовах невизначеності, нестабільності суспільства формується такий вимір особистості, як споживацтво на основі рекламних атитюдів. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій формує в молоді таку негативну рису, як втрата почуття часу, внаслідок чого стирається грань між віртуальним і реальним світом, утрачається індивідуальність, неповторність, а отже, – сенс життя, спостерігається набуття середньостатистичних характеристик особистості. Саме тому визначення шляхів самореалізації особистості набуває особливої актуальності.

Сутність феномену самореалізації особистості окреслили вітчизняні вчені: С. Максименко, В. Рибалка, І. Зязюн, В. Чайка, В. Фрицюк та ін.

Проблемі самореалізації особистості значну увагу приділяють вчені Н. Лосєва, С. Гармаш, А. Ковальова, А. Лісниченко та ін.

Отже, актуальність і необхідність подальшого дослідження даної проблеми, а також недостатність її розробки й обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи **«Самореалізація студентів закладів вищої освіти у процесі дозвілєвої діяльності»**.

Відповідно до обраної теми **об'єктом дослідження** є формування особистості студента в дозвілєвій діяльності закладів вищої освіти, а **предметом дослідження** – шляхи самореалізації студентів у процесі дозвілєвої діяльності в закладах вищої освіти.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності шляхів, що забезпечують самореалізацію студентської молоді в процесі дозвілєвої діяльності закладу вищої освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати проблему самореалізації особистості, визначити ступінь її дослідженості на сучасному етапі.
2. З'ясувати роль дозвілєвої діяльності студентів закладів вищої освіти у їх самореалізації.
3. Визначити сучасний стан самореалізації студентської молоді в

процесі дозвіллевої діяльності.

4. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити шляхи самореалізації студентів закладів вищої освіти в процесі дозвіллевої діяльності.

Для вирішення поставлених завдань запроваджено комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й систематизація у процесі вивчення наукових джерел) для визначення основних понять і стану розробленості досліджуваної проблеми; *емпіричні* (анкетування, бесіди, тестування, аналіз творчих робіт, спостереження, вивчення та аналіз досвіду дозвіллевої діяльності закладів вищої освіти для визначення рівнів самореалізації студентської молоді; педагогічний експеримент; методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних).

Експериментальна база дослідження. Факультет соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Теоретичне значення дослідження полягає у з'ясуванні проблеми самореалізації особистості, визначенні ролі дозвіллевої діяльності студентів закладів вищої освіти у їх самореалізації.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у ЗВО різного рівня акредитації, для підготовки науково-методичного забезпечення при викладанні навчальних дисциплін «Педагогіка», «Методика виховної роботи» та ін.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені в матеріалах XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (24 листопада 2021 р., м. Умань).

Публікації. Основні положення дослідження публікувались у тезах «Дозвіллева діяльність як фактор становлення особистості студентської молоді закладу вищої освіти» (Умань, 2021).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (62 найменування). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 89 сторінок, з них 80 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми дало можливість окреслити суттєві ознаки феномена «самореалізація особистості» – здатності людини творити самого себе, змінювати світ, будувати власне майбутнє.

У педагогічній науці самореалізацію розглядають з точки зору формування ціннісних орієнтацій особистості. Педагогічний підхід до проблеми взаємозв'язку особистості і суспільства пов'язує розв'язання

рівнем духовного розвитку особистості, її активністю, самостійністю, здатністю до критичного мислення, рефлексії.

Установлено, що дозвіллева діяльність – це цілеспрямована організація вільного часу та відпочинку сучасної молоді, пов'язана з реалізацією соціально-педагогічної, інформаційно-освітньої, творчо-розвивальної, рекреаційно-розважальної функцій. Дозвіллеву діяльність розглядаємо як активну дію особистості, спрямовану на задоволення її духовних і соціальних потреб.

Виявлено, що дозвіллева діяльність має певні особливості, важливі для молоді, а саме: добровільність, нерегламентованість, свобода вибору, доступність, різноманітність, спонтанність, невимушеність, природність (відповідність обраних видів дозвілля суб'єктивним властивостям особистості), зацікавленість (природний потяг до всього нового, незвичайного, захопливого), інтеграція різних видів діяльності, емоційна забарвленість та ін.

Доведено, що дозвіллева діяльність є важливим підґрунтям для формування фундаментальних людських потреб і стимулом для розвитку особистості. Вона надає можливість особистості здійснювати пошук нових орієнтирів шляхом вибору різних видів діяльності, розвивати талант, здібності, уподобання, реалізувати інтереси, потреби, формувати такі якості, як ініціативність, активність, упевненість, витривалість, наполегливість, чесність, відкритість, позитивне сприйняття життя.

У ході дослідження виявлена перевага початкового (26,3 %) і середнього (44,4 %) рівнів самореалізації студентів ЗВО у дозвіллі, що пов'язано з частковим розумінням потреби в самореалізації, прагненні до успіху; обмеженим прагненням до розширення кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку; частковою здатністю до розуміння сутності та особливостей процесу самореалізації в дозвіллевій діяльності, до мисленнєвих операцій діяльності з певними зусиллями та ін.

В ході експерименту з метою підвищення рівня самореалізації сучасної молоді в процесі дозвіллевої діяльності нами розроблено ефективні шляхи, насамперед: створення дозвіллевого середовища, що відповідало б інтересам, потребам, уподобанням студента ЗВО; активізація діяльності органів студентського самоврядування; використання Інтернет-ресурсів для забезпечення самореалізації студентів у дозвіллевій діяльності.

Реалізація шляхів самореалізації студентів ЗВО в процесі дозвіллевої діяльності передбачає розширення діяльності клубів, студій, гуртків, які відповідали б інтересам, потребам студентської молоді; інтеграція освітньої та дозвіллевої діяльності; упровадження інноваційних технологій дозвіллевої діяльності; оптимальне використання спортивних, туристичних комплексів, комп'ютерних класів, читального залу, мистецького центру; створення розважальних програм (танцювальних, комп'ютерних, аніматорських тощо) та проведення традиційних свят, флешмобів, ток-шоу тощо.

Важливу роль у самореалізації сучасної молоді в процесі дозвіллевої діяльності відіграє Центр культури та дозвілля «Гаудеамус», основним

завданням якого є створення умов для формування і задоволення культурних запитів, духовних потреб, розвитку ініціативи і реалізації творчого потенціалу студентів у сфері виховання та дозвілля, здійснення рекламно-інформаційної діяльності та презентації ЗВО в засобах масової інформації, на міжнародних та всеукраїнських виставках тощо.

Мережа Інтернет (блог, інтернет-форум, сервіс YouTube, e-mail, дискусійні групи, Skype) є популярною колективною мережею, яка стає основним чинником самореалізації особистості, відкриває широкі можливості її використання в дозвіллевій діяльності, а, крім того, розширює зону активності кожного студента, прискорює швидкість отримання потрібної інформації та подачі нової.

В кінці дослідження відсоток студентів з високим рівнем самоорганізації склав 39,2 %, із середнім – 42,8 %, початковим – 18,0 %. По закінченню експериментальної роботи в експериментальній групі високий рівень самореалізації студентської молоді зріс у порівнянні з контрольною групою на 9,9 %; середній зменшився на 1,6 %. Початковий рівень самореалізації студентів у дозвіллевій діяльності в експериментальній групі збільшився на 8,3 %.

Отже, дослідно-експериментальна робота показала, що запропоновані шляхи самореалізації студентської молоді ЗВО у дозвіллі стимулювали динаміку зростання рівнів досліджуваної якості студентів з низького до більш високого.